

CULTUUR VAN DE KERK in de Middeleeuwen

	Algemene informatie
MUZIEK	<p>Muziek werd voor het eerst genoteerd vanaf de 7^e eeuw (600). Vandaar dat onze muziekgeschiedenis start vanaf de middeleeuwen. De muziek als kunstvorm loopt altijd achter de feiten aan. De andere kunstvormen zijn verder in de ontwikkeling. De muziek komt vaak na. De reden hiervoor zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zodra een muziekstuk gecomponeerd is, staat 't alleen maar op papier. Je hoort nog niets. Musici moeten 't gaan instuderen en gaan uitvoeren. (beeldende kunst, beeld maken, klaar, er naar kijken en er over spreken) - Beeldmateriaal is makkelijker te verspreiden dan audio materiaal. Gaat veel langzamer. - Muziek duurt voort in de tijd en beeldende kunst niet. Muziek bevat tijd. <p>De hele westerse muziekgeschiedenis stamt af van het klooster, de kerk, het katholieke geloof. Een periode waarin het geloof, de verering van God centraal staat. Muziek was een communicatie middel (Latijn). Teksten uit de Bijbel over brengen op de mensen (psalmen).</p> <p>De muziekgeschiedenis start met het Gregoriaans n.a.v. Paus Gregorius I. De liturgie manifesteert zich in twee afdelingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - In de kerk is de mis een belangrijk onderdeel van de liturgie. De mis vindt plaats op zondag en is voor alle gelovige. - In het klooster is het officie een belangrijk onderdeel van de liturgie. Dit is enkel voor kloosterlingen bedoeld. <p>In de middeleeuwen zien we een ontwikkeling in het notatiesysteem en de meerstemmigheid.</p>
BEELDEND	<p>Rond het jaar 1000 zijn de volken aan deze zijde van de Alpen tot rust gekomen, hebben het christendom aangenomen en zich geordend. Toch is het nog een ruwe wereld, de enige eilanden van fijnere beschaving zijn de kloosters. Zij zijn het middelpunt van kunst en wetenschap en vormen wereldjes op zichzelf. De handschriften en miniaturen, daar vervaardigd, zijn de kostbaarste overblijfselen van kunst. Middeleeuwse kunst is verdeeld in 2 perioden, de romaanse en gotische kunst. De RK-kerk stond centraal. Het leven van de middeleeuwse mens was doordrenkt met kerkelijke wetten, leefregels en feesten.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Abdijkerken • Pelgrimskerken: kerken langs pelgrimsroute, koorgang • Kloosterkerken : kerken van bepaalde kloosterordes • Kathedralen : Bisschopskerken <p>Kerk is altijd gericht op het oosten (koor op het oosten). De zon gaat langs de zuidkant, vandaar dat veel graven aan die kant liggen. Doden worden met hoofd naar het westen begraven zodat als zij opstaan meteen naar het oosten kijken.</p>
THEATER	<p>Het drama in de Middeleeuwen was niet bedoeld als 'schone kunst'. Het had naast een ontspannende, vooral een nuttige en</p>

didactische functie.

In de eredienst was uiteindelijk het 'woord' het belangrijkste aspect. Het is dan ook niet verwonderlijk dat gesproken tekst en zang een essentieel onderdeel waren van het liturgisch drama. In het begin was het spelelement slechts een onderdeel van de eredienst. Het koor van een kerkgebouw diende normaal gesproken als 'Bühne', voor de processie eventueel de hele kerk. Centraal in het koor stond het altaar, dat vaak als het graf van Christus fungeerde. Later werden soms ook specifieke grafmonumenten in de kerk opgericht. Het spel begon in de sacristie, van waaruit de 'drie vrouwen' vertrokken. Ook het koorgestoelte en de abt- of bisschopstroon konden in het spel betrokken worden. Alle locaties hadden uiteraard ook een symbolische betekenis. Zo stond het altaar altijd op het Oosten gericht, de symbolische plaats van de hemel.

2 soorten theater :

- Religieus theater
- Wereldlijk theater

Voertaal voor theater was Latijn.

Festivals (Egypte) ca. 3000 – 500 v. Chr.

Voorbeeld : Festival van bastet in Egypte (lentefeest, vergelijkbaar met Kumbh Melaqua (Het Kumbh Mela-festival (Kruikenfeest) is het grootste religieuze feest in het hindoeïsme. Tijdens het feest trekken Hindoes naar een van de heilige rivieren waarin zij vervolgens baden om hun zonden af te wassen. De Kumbh Mela is een van de grootste bijeenkomsten ter wereld.)

Klassiek theater:

- Grieks (klassiek) theater ca. 500 – 240 v. Chr.
- Romeins theater ca. 240 – 500 na Chr.
- Middeleeuws theater ca. 1000 – 1300 na Chr.: liturgisch drama + wereldlijk toneel

Korte samenvatting verloop van het theater in de middeleeuwen.

Er was een verbod op theater vanuit de kerk tussen 500 en 1000 na Chr., omdat de in de Tragedie het lot en een kritische zelfreflectie een grote rol speelde en de Komedie vaak seksueel getint was en dus zondig. Maar theater leefde voort, door reizende artiesten en antieke teksten die werden voorgelezen bij het mimespel. Het bleef dus bestaan bestaan. Tussen 500-1000 werden handelingen en teksten toegevoegd bij lentefeest, zomerfeesten en winterfeesten, dit werd het Heidens ritueel theater genoemd. Dit Heidens ritueel theater werd aangepast voor de opvoering van religieuze stukken in de 9^e en 10^e eeuw en hierdoor keerde het theater terug en kwam in de 11^e eeuw het liturgisch drama op. De handelingen, zang en dans verduidelijkte immers de Latijnse Bijbelteksten voor het volk. Hierdoor keerde theater terug in de kerk en ontstaat het middeleeuws religieus toneel. Met in de 12^e eeuw het Mysteriespel. Op een bepaald moment vond Paus Innocentius III dat de nadruk meer lag op het theater dan op de Bijbelverhalen en hij verbiedt toneelopvoeringen in de kerk (13e eeuw). Het Mirakelstuk en de Moraliteit ontwikkelen zich dan ook als religieus toneel buiten de kerk, op pleinen etc. Buiten de kerk groeit echter het theater alleen maar. Hierdoor komt het wereldlijk toneel op en gaan gildes zich met de producties bemoeien. Meer nieuwe vormen van theater ontwikkelen zich, zoals het spektakel, meispelen, maskarde en mime, Abele

	spelen en praalwagens etc.
DANS	Dans komt in de middeleeuwen niet veel voor. Aan het begin van de middeleeuwen is er weinig bekend over Dans. De kennis is fragmentarisch, incompleet en vertekend. Dit komt doordat er weinig bronnen over dans bekend zijn. Later komen er steeds meer bronnen, zowel in tekst als illustratie, waardoor uiteindelijk de dansnotatie ontstaat: gechoreografeerde dans. Hiervoor was notatie, kennis en kunde voor nodig.
Invalshoeken	
Invalshoek 1 MUZIEK Kunst, religie, levensbeschouwing	<p><u>Gregoriaans</u> De muziek van het christendom (de kerkelijke gezangen) worden vanaf 850 Gregoriaans genoemd n.a.v. Paus Gregorius I (590-604). De Mis bestond uit het ordinarium en het proprium: Ordinarium: (vaste misonderdelen)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kyrie • Gloria • Credo • Sanctus • Agnus dei • Ite missa est <p>Proprium: (kerkelijk jaar wisselende misonderdelen)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introïtus • Graduale • Alleluia/Tractus • Sequentia • Offertorium • Communio <p><u>Het Officie</u> Een dagindeling in het klooster met vaste gezangen die om 3 uur 's nachts begint en om 9 uur 's avonds afgelopen is.</p> <p>8 Momenten worden aangegeven waarop gebeden (en gezongen) dient te worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nacht: metten (3 uur) en lauden (zondsopgang) • Overdag: prime (6 uur), terts (9 uur), sext (12 uur), none (15 uur) <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-top: 10px;"> <p style="text-align: center;">Ordinarium en proprium samen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Introïtus <li style="padding-left: 20px;">Kyrie <li style="padding-left: 20px;">Gloria in Excelsis - Graduale - Alleluia/Tractus - Sequentia <li style="padding-left: 20px;">Credo - Offertorium <li style="padding-left: 20px;">Sanctus <li style="padding-left: 20px;">Agnus Dei - Communio <li style="padding-left: 20px;">Ite Missa est. </div>

- Avond: vespers (zondsondergang), completen (21 uur)

Gregoriaans kan op de volgende manieren uitgevoerd worden:

- A capella
- Eenstemmig
- Solo
- Responsoriaal
- Antifonaal

Heilsgeschiedenis

De christelijke traditie kent een aantal geschiedenissen waarin God directe omgang heeft met mensen.

In de protestantse leer wordt dit de heilsgeschiedenis genoemd.

God heeft een bijzonder doel met het leven op aarde: Hij wil de mensen met zich verzoenen.

De heilsfeiten zijn verbonden met de christelijk feestdagen:

- Kerstfeest (geboorte): God zond zijn Zoon naar de aarde.
- Goede Vrijdag: Jezus stierf aan het kruis en bracht zo verzoening tot stand tussen God en mensen.
- Pasen (opstanding van Christus): Jezus stond op uit de dood en riep zo de overwinning uit.
- Hemelvaart: Jezus werd herenigd met God de Vader.
- Pinksteren: De Heilige Geest werd uitgestort op de gelovigen.
- Wederkomst: In de toekomst zal Jezus terugkomen op aarde om over de levenden en de doden te oordelen.

Kloosters

Kloosters waren gescheiden in mannen- en vrouwenkloosterordes. De gezangen ook. Kenmerken van het kloosterleven zijn:

Hard werken, bidden en kerkdiensten, strenge leefregels, grote sociale controle, zingen, boeken overschrijven, zwijgen, Latijn, veel rituelen en vaste patronen. Kloosters hadden macht over het volk. Kloosterordes legden zich toe op verschillende terreinen.

Instrumenten

Er waren tot de 13^{de} eeuw geen instrumenten in de kerk, die waren heidens. Ze waren door de mens gemaakt en niet door God. De stem wel.

De Missa pro defunctis ofwel dodenmis of requiem is een mis die in de katholieke eredienst wordt opgedragen voor de doden.

Volgens de katholieke leer bekort het opdragen van een requiem het verblijf van de geredde zielen in het vagevuur.

Kerkelijk jaar; ordening van gezangen; volksliederen met Bijbelse onderwerpen; Marialieder.

Het kerkelijk jaar is in 3 periodes ingedeeld:

	<p>1. De Kerstkring; 2. De Paaskring; 3. De Zondagen na Pinksteren tot aan de Advent.</p> <p>Liederen én kazuifel refereren aan perioden in het kerkelijk jaar. Verder wordt er uitgegaan van heiligenlevens.</p>
<p>BEELDEND Invalshoek 1 Kunst, religie, levensbeschouwing</p>	<p>In de Middeleeuwen vormden relikwieën een bron van levendige handel. Een relikwie draagt een zegel en komt met een certificaat. Kloosters verdienden geld met het uitgeven van deze certificaten. Een relikwie is een overblijfsel van het lichaam van een heilige, of een voorwerp dat met een heilige in aanraking is geweest, waaraan wonderdadige kracht wordt toegekend.</p> <p>Voor de middeleeuwen was er een heel duidelijk begin en eind van de geschiedenis. In de bijbel zijn deze ook duidelijk zichtbaar. De oorsprong van de wereld was de schepping. De zondeval was een cruciale gebeurtenis, want daardoor werd de mens uit het Paradijs verdreven. Voortaan zouden de mensen moeten zwoegen tot aan de dood om weer een plaatsje in de hemel, bij God en de heiligen, te verdienen. De geschiedenis zou eindigen met het Laatste Oordeel. Dan zal de Mensenzoon terugkeren (Jezus Christus stond als het ware tussen het oude en nieuwe testament in) en zal alles lopen zoals het visioen van Johannes, beter bekend als de Apocalyps.</p> <p>In de afbeeldingen van het Laatste Oordeel in de kerk wordt vaak de centrale plaats door Christus ingenomen met een verwijzing naar de kruisiging. Naast hem worden vaak de apostelen afgebeeld en boven hem de engelen. Onder hem kruipen de doden uit hun graven. Naarmate de tijd vorderde werden de afbeeldingen uitgebreider. Ook werden de apocalyptische ruiters erbij afgebeeld. Bij Christus werd de nadruk op het lijden steeds gedetailleerder in beeld gebracht. Ook krijgen Johannes de evangelist en Maria een rol als bemiddelaar tussen de mensen en Christus in. Dat is dan ook de plaats waar zij neergezet worden. Ook kreeg de aartsengel Michael de rol als zielenweger.</p> <p>Drie christelijke bedevaartplaatsen stonden bijzonder hoog in aanzien:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het Heilige Graf in Jeruzalem; - het graf van Petrus in Rome; - het graf van de apostel Jacobus de Meerdere in Santiago de Compostella. <p>Kerken lagen vaak aan pelgrimsroutes. In de vroege middeleeuwen opereerden de geestelijken nog vanuit de Abdijen, geïsoleerde kloosters op het platteland. Op de plaatsen waar pelgrims overnachten kwamen dorpen en steden tot bloei.</p> <p>In de Romaanse tijd ontstond het fenomeen klooster. Kloosters werden in de middeleeuwen de belangrijkste centra van kunst en wetenschap. Ze waren centra van rust en orde, droegen bij aan de economische ontwikkeling en verspreidde een uniforme culturele basis, gebaseerd op het christelijke geloof.</p> <p>1093: Stichting van (Benedictijnse) religieuze orde in Cîteaux. Daarna verspreid over Europa, vooral in afgelegen oorden. Wenste sobere architectuur en strenge naleving van eenvoud (onder leiding van Bernardus van Clairvaux).</p>

De Cisterciënzers waren wars van de opvattingen van de cluniacenzers. Ondanks hun wil om sober te leven werd Cluny de 3^{de} kloosterkerk, de abten bezaten wereldlijke macht en kregen daardoor veel giften van wereldlijke leiders. Ondanks de afkeer van opsmuk en uiterlijk vertoon waren de Cisterciënzers zeer enthousiast over de symboliek en esthetica van de gotiek. Zij pasten de nieuwe stijl in een robuuste sobere vorm in vrijwel al hun kerken toe. Er komt een discussie op gang van wat wel en wat niet mag wat betreft de decoratieve uitbeelding van de kerk. Omdat de Cisterciënzers juist in deze periode in heel Europa kloosters stichtten zorgden zij voor een snelle verspreiding van de gotiek.

De kruistochten begonnen als een poging van de christenen om Jeruzalem, de heiligste plaats in het christendom, op de moslims te heroveren. Over het algemeen telt men negen officiële kruistochten, waarvan alleen de eerste vier door de Kerk werden georganiseerd. De latere kruistochten stonden onder de regie van politieke leiders.

De Reconquista (een Spaans woord voor herovering) was een periode van ongeveer 800 jaar in de middeleeuwen waarin enkele christelijke koninkrijken op het Iberisch Schiereiland erin slaagden om de moslims van het schiereiland te verdrijven.

De Investituurstrijd was een machtsstrijd tussen de Rooms-Duitse keizer en de paus van Rome tijdens de 11e en 12e eeuw.

Cluny speelde een belangrijke rol in de hervormingsbeweging van de Investituurstrijd. De herstelde regel van Benedictus van Nursia (Cluniacenser hervorming) werd het voorbeeld voor vele andere kloosters, die zich bij Cluny aansloten tot een machtige kloosterorganisatie.

Halverwege de 12^{de} eeuw trekken grote groepen pelgrims vanuit 4 Franse routes naar Compostella. Het belang van de Franse routes over land is groot, met name de invloed van Cluny in het 11^{de} en 12^{de} eeuwse christelijke Spanje.

De Middeleeuwen kenden een duidelijke indeling in groeperingen.

- De adel zorgde voor verdediging van het land,
- de horigen bebouwden de grond en zorgden zo voor de voedselproductie
- de geestelijkheid onderhield de contacten met God en bewaarde kennis.

Het overgrote deel van de middeleeuwse bevolking behoorde bij een van die groepen. We spreken dan van een Standensamenleving.

Steden ontstaan tijdens de vroege middeleeuwen uit een samensmelting tussen een burcht of abdij en een handelsnederzetting.

De toenemende nijverheid in de stad zorgt voor een stabiel economisch karakter. In de dertiende eeuw zijn de steden uitgegroeid tot krachtige economische centra. In de stad kregen de ambachten een grote betekenis. Beeldend kunstenaars hoorden in die tijd ook bij de ambachtsslieden. Een van de eerste schilders die algemeen belangrijk wordt gevonden is Giotto (1267 – 1337) geweest.

In de late middeleeuwen, vanaf de 13de eeuw, waren vooral de bedelorden van de Franciscaner- en Dominicaner monniken populair. Zij leefden, in tegenstelling tot andere orden, in de steden en namen volop deel aan het stadse leven.

Deze kloosterorden leefden van giften en lage vergoedingen voor geleverde diensten in plaats van landbezit en belastingen. Hun

	<p>tamelijk kleine kloosters, lagen midden in de stad. Ze sloten goed aan op het stadse leven en de behoeftes van de stadsbevolking en hadden nauwe banden met de universiteiten.</p> <p><u>Kathedraalscholen</u> ontstonden in de vroege Middeleeuwen als centra van voortgezet onderwijs. Oorspronkelijk werden deze veelal in de grotere steden opgericht, waar een bisschop zijn zetel en zijn hoofdkerk (kathedraal) gevestigd had. Aanvankelijk was er meestal maar een leraar die alle lessen gaf, de scholaster, die tevens het hoofd was. De voornaamste taak van de kathedraalschool was om geestelijken en priesters beter op te leiden voor functies in de kerk maar rijke kooplieden en aristocraten lieten soms ook hun kinderen hier een voortgezette educatie ondergaan. Een aantal van deze scholen ontwikkelden zich met goedkeuring van de paus na de 11e eeuw tot onafhankelijke middeleeuwse universiteiten.</p>
<p>THEATER Invalshoek 1 Kunst, religie, levensbeschouwing</p>	<p>Theater taboe verklaard voor christenen: ca. 500 – 1000: verbod op theater <u>De kerk was tegen de volgende vormen van theater, omdat de onderwerpen niet aansloten met de gedachtegang van de kerk:</u> <u>Tragedie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - lot & universele waarden (zoals liefde, lust en moord) Geen onderwerpen die de kerk graag zag. - kritische (zelf)reflectie op dit leven (zat Rome niet op te wachten, leidde af van complete overgave aan God) <p><u>Komedie:</u> seksueel getint, volks, onzedelijk (maakt de immorele kanten van de mens zichtbaar) en zondig</p> <p>Theater sluimert echter voort via kloosterscholen die de klassiek Romeinse toneelteksten gebruikten om Latijn te leren. Ook via het Heidens ritueel theater en rondreizende artiesten voor het vermaak van het volk bleef theater bestaan.</p> <p>Er was het heidens ritueel theater waarbij improvisaties op vaste en voorgeschreven handelingen, teksten gezongen en dans bij lentefeesten (Pasen), zomerfeesten en winterfeesten (Kersmis, Carnaval) werden gemaakt.</p> <p>De keizerin van het Byzantijnse rijk – Theodora - was actrice (dit werd in die tijd geassocieerd met prostitutie) heeft ervoor gezorgd dat acteurs rechten kregen en dat er anders tegen theater aangekeken werd. Theater kon ter educatie bijbelverhalen vertellen. Dit zorgde voor een terugkeer van theater als middel voor het vertellen van Bijbelverhalen, die in het Latijn werden verteld.</p> <p>Ook veranderden de kerkmismis van alleen zang naar gezongen toneelstukken.</p> <p>11e eeuw Opvoering Liturgisch Drama in kerk. Uitgevoerd door priesters en koorknapen (geen vrouwen) in het Latijn, dit was in het begin de voertaal in het theater. Hier werden Bijbelse verhalen verbeeld met het gebruik van een eenvoudig decor met als speelveld het altaar met crucifix, waarbij voor vanuit het oogpunt <u>van het publiek</u> de hemel links was en de hel rechts. Mime en kostuums waren erg belangrijk, omdat niet iedereen de Latijnse taal kon verstaan. Er werd in die tijd in theater uitsluitend gezongen. Het liturgisch drama werd opgevoerd in de kerk, maar omdat er te veel toeschouwers waren moest het groter worden en werd het decor ook steeds groter. Daar vanuit is het religieus toneel ontstaan.</p>

	<p><u>Ontstaan middeleeuws religieus toneel:</u> 12e eeuw: Mysteriespel (oudste mysteriespel: Mysterie van Adam- decor met meerdere kamers)(Bijbelse verhalen bv. Scheppingsverhaal , zondeval) Enorme decors en special effects 13e eeuw: Paus Innocentius III verbiedt toneelopvoeringen in kerk eind 15e – begin 16e eeuw: Mirakelstuk (heiligenlevens)</p> <p><u>Mirakelstuk:</u> Ca. 1518: Mariken van Niemeghen (Volledige titel: Die waerachtige ende seer wonderlycke historie van Mariken van Nieuweghen die meer dan seven jaren met den Duvel woonde ende verkeerde). (wagenspel) Het Mirakelstuk werd uitgevoerd op pleinen, waarna ook gildes zich gingen bemoeien met het Mirakelstuk.</p> <p><u>Moraliteit (zinnespel) :</u> 15e – 16e eeuw De Moraliteit gaat over de betekenis van het leven en figuren die je daarin tegenkomt, als hebzucht en lust. Welke betekenis je zelf geeft aan het leven en verleidingen die je tegenkomt op je pad. Een voorbeeld hiervan is: Elckerlyc (volledige titel: Den Spyeghel der Salicheyt van Elckerlijc - Hoe dat elckerlijc mensche wert ghedaecht Gode rekeninghe te doen)</p> <p><u>Steeds meer wereldse invloeden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Duivel speelt rol in verschuiving • Van latijn naar eigen taal <p>Drama wordt uitgebannen door de kerk en gaat naar pleinen en markten.</p> <p>Tijdens de reformatie komt theater terug in de kerk.</p>
<p>DANS Invalshoek 1 Kunst, religie, levensbeschouwing</p>	<p>In de middeleeuwen werd dans bestempeld als zondig. Religieuze dansen waren echter tot in de zesde eeuw heel gewoon.</p> <p>In de kerk werd weinig gedanst. Wanneer er gedanst werd, dan waren dat stijlvolle en rustige bewegingen. Een voorbeeld was de rondedans. Deze bewegingen waren ondergeschikt aan het gebed. Hierbij ging het vooral om genezing en zuivering van de geest.</p> <p>In 743 kwam er een verbod op de reidansen die van oorsprong heidens rituelen waren. In 745 werden door paus Zacharias alle religieuze dansen zonder meer verboden. De verboden hielpen alleen niet goed. Rond 1298 werden de reidansen opnieuw verboden, maar de oorspronkelijke religieuze reidansen bleek onuitroeibaar. In andere gevallen slaagde de kerk erin oorspronkelijke heidense rituelen te kerstenen (tot christen bekeren). Men moest genoeg nemen met een brave en ingetogen vorm van dansen: de processies en de labyrinthdans. Voor de labyrinthdans bracht de kerk op de vloer van de kerk een doolhofachtig patroon aan. Zij maakten op deze manier een denkbeeldige bedevaart naar Jeruzalem.</p>

	Men danste de dodendans. Het karakter van deze dans was extatisch. Dansers raakte buiten zinnen. De kerk dacht steeds meer het werk van de duivel in deze dansen te moeten zien. Deze dans wordt later door de kerk verboden.
MUZIEK Invalshoek 2 Kunst en esthetica	<p>Schoonheid is meetbaar. Hoogste muzikale goed is muziektheorie. Voors en tegens van muzikale versiering en meerstemmigheid.</p> <p>Muzikale stijkenmerken - Middeleeuwse eenstemmigheid</p> <p><u>Melodievorming</u> (toonhoogte): De zang is voornamelijk éénstemmig. Daarbij maken we onderscheid tussen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - syllabische (één toon per lettergreep) gezangen - melismatische (meer tonen per lettergreep) gezangen. <p>Muzikale stijkenmerken middeleeuwse meerstemmigheid: Stylus: Vroege meerstemmigheid: tweestemmig polyfoon Ars Antiqua/ Ars Nova: verdere ontwikkeling polyfonie (drie-en soms zelfs vierstemmig)</p> <p><u>Toonomvang</u>: ongeveer een octaaf <u>Toonomvang</u> : kerktoonsoorten of modi <u>Melodievorming</u> (toonhoogte); Verschillende bewegingstypen: parallelle, zijdelingse en tegenbeweging van de melodieën ten opzichte van elkaar <u>Ritmiek</u>: Er is sprake van een modaal ritmiek met de klassieke versvoeten als jambe, dactylus enz. als ritmische basis.</p> <p><u>Ritmiek</u>: In veel muziek uit de middeleeuwen ontbreekt een strakke maatindeling. We spreken dan van vrij ritme, dat o.a. wordt bepaald door de tekst. We spreken van modaal ritme als de klassieke versvoeten als jambe, dactylus enz. dienen als ritmische basis. De maatvoering is voornamelijk driedelig, pas in de 14e eeuw (Ars Nova) wordt de tweedelige maatsoort naast de driedelige gebruikt. Ook laat men vanaf die tijd steeds meer de versvoeten los als basis voor het muzikale ritme. Tevens uitbouw van het ritmisch systeem met kleinere notenwaarden.</p> <p><u>Versvoet</u> ; metrische eenheid in een dichtregel, bestaande uit één beklemtoonde en één of meer onbeklemtoonde lettergrepen</p> <p>De maatvoering is voornamelijk driedelig, pas in de 14e eeuw (Ars Nova) wordt de tweedelige maatsoort naast de driedelige gebruikt. Ook laat men vanaf die tijd steeds meer de versvoeten los als basis voor het muzikale ritme. Tevens uitbouw van het ritmisch systeem met kleinere notenwaarden.</p>
BEELDEND Invalshoek 2	Om de middeleeuwse kunst recht te kunnen doen moeten we ze in gedachten terugplaatsen naar hun oorspronkelijke omgeving dus beeldhouwwerken naar de nissen van de kathedralen, triptieken naar hun altaren, relikwieën naar hun heiligdommen want er waren geen musea en de kunst kende nog niet de status die ze nu heeft. De makers ervan werkten in opdracht.

Kunst en esthetica	<p>De getalenteerde vaklui verwierven alleen lokale roem, tegen de 12^{de} eeuw deden bouwmeesters, beeldhouwers en schilders ook elders zaken. De kerk was de plaats waar de 3 kunstvormen samen kwamen en voor de meeste mensen was de kerk in hun eigen omgeving het enige “kunstmuseum” dat ze ooit zagen. De middeleeuwer beschouwden kunstvoorwerpen in hun onderlinge samenhang en waardeerden ze niet als producten van vakmanschap maar meer als de visuele uitdrukking van de heilige geloofsmysterieën. In de romaanse tijd is de kerk de opdrachtgever.(uit: atlas vd middeleeuwen)</p> <p><u>Romaanse kenmerken(1000-1150):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Dikken muren - Kleine ramen - Rondboog vensters - Straalkapellen (kleine kapellen die aan het koor of de koorgangen zijn gebouwd) - Tongewelf - Vaak abdijkerken - Vaak pelgrimskerken - Meestal in afgelegen gebieden - Relikwie erg belangrijk - St. Sernin in Toulouse (1080-1120) is één van de grootste kerken in romaanse bouwstijl. <p><u>Gotische(1150-1500) kenmerken:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Spitsbogen - Roosvensters - Hoge glasramen - Luchtbogen - Kruisribgewelf - Skeletbouw <p>Gebrandschilderde ramen gemaakt om goddelijk licht te laten zien. Hoge bouw verwijst naar hemels Jerusalem.</p> <p>Spitsboog is sterker dan een rondboog omdat rondboog neiging heeft tot doorbuigen. Kruisribgewelf met sluitsteen zorgt voor hogere bouwmogelijkheden. Door de ribben konden de gewelfschilden veel lichter worden uitgevoerd. Daardoor verminderde het totaalgewicht van het gewelf en werden de krachten afgevoerd naar de hoekpunten. Zodat de gewelven alleen nog maar op die plaatsen ondersteund hoefden te worden. Zware steunmuren werden daardoor overbodig en de wanden konden worden doorbroken door grote hoge vensters.</p> <p>Een luchtboog is een schoorconstructie bij gotische kerken en kathedralen, bedoeld om de zijwaartse druk op te vangen die wordt veroorzaakt door de kapconstructie. De luchtboog rust met zijn voet op een steunbeer en met de bovenkant leunt hij tegen de muur. Hij geleidt de druk naar beneden, naar de steunbeer, zodat de muur ontlast wordt.</p>
--------------------	---

	<p>Van de 12^{de} tot de 16^{de} eeuw bloeide de kunstvorm van de gebrandschilderde ramen in combinatie met de toepassing van de gotische bouwtechnieken. De bouwmeesters waren erop uit hoge kerken te bouwen die, ter ere van God, veel licht toelieten. De schittering van de vele kleuren maakten de gelovigen waarschijnlijk gevoeliger voor Gods heilige mysterie.</p> <p>De portalen van een aantal belangrijke kerken worden versierd met gebeeldhouwde timpanen. Meestal gebeurt dat bij kloosterkerken, gelegen aan de pelgrimswegen naar Rome en Santiago de Compostella. (N-W-Spanje). Deze kerken waren vaak in het bezit van beroemde relieken. De kloosters zorgden voor de pelgrims: eten, onderdak, zorg bij ziekte. Omdat er veel pelgrims kwamen, zat er in de portaalsculptuur een morele boodschap. Timpaan; de ronde (romaans) of spitsbogige (gotiek) vulling tussen de bovendorpel en de boog, met name boven portalen van kerken, veelal met beeldhouwwerk versierd. Het timpaan kan bestaan uit één groot beeldhouwwerk maar kan ook opgedeeld zijn in meerdere registers, zoals bij de timpanen in de westgevel van de Notre-Dame in Parijs waar die in drie registers zijn opgedeeld.</p> <p>Op het timpaan is meestal een voorstelling te zien van Christus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Hemelvaart • De "Majestas Domini" (<i>Christus zittend op de troon. Hij maakt het spreek- of zegengebaar, en houdt een boek in de hand. Hij wordt omgeven door een mandorla, een amandelvormige aureool. In de 4 hoeken zijn de 4 symbolen van de 4 Evangelisten: Johannes: Adelaar, Marcus: Leeuw, Mattheus: mens (engel), Lucas: rund (stier). Als er ruimte is, zijn ook de 24 Oudsten te zien.</i>) • Het Laatste Oordeel, iconografisch programma. <p>Op timpanen zijn vaak een mix van historische en christelijke figuren te zien. Het feodale stelsel, (de hiërarchie in de middeleeuwen) is ook vaak op timpanen zichtbaar.</p> <p>Vraag bij timpanen: welke voorstelling is er te zien en waarom op die plek?</p>
<p>THEATER Invalshoek 2 Kunst en esthetica</p>	<p>Het liturgisch drama werd door 4 zogenoemde componenten in elkaar gezet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>De positieregie</u>: Zij bepaalden de plaats waar het toneel zich afspeelde en de blikrichting van de spelers. Vaak werd er naar het altaar toegespeeld, en dus niet naar het publiek. • <u>De bewegingsregie</u>: Deze regie bepaalde hoe spelers over het toneel bewogen. Zo zat er bijvoorbeeld een duidelijk verschil in 'lopen' en 'waardig schrijden'. • <u>Regie van gebaren</u>: Er zit een verschil tussen objectieve gebaren, zoals het wijzen naar mensen of dingen, en subjectieve gebaren. Subjectieve gebaren moeten een emotie of een gevoel uitbeelden. • <u>De regie met betrekking tot de voordracht</u>: Deze componenten bepaalden hoe en wat er werd gezongen. Hard of zacht zingen kan een verschil brengen in welk gevoel er wordt overgebracht. <p>Eerst speelde men gewoon in de kerk, maar hier kwamen op een gegeven moment zo veel mensen op af dat men besloot de toneelstukken op te voeren op het (kerk)plein. Soms werden er hele podia opgebouwd, er konden ook wagens zo worden opgesteld dat ze een podium vormde. Hoewel het spel eerst totaal niet uitbundig was, veranderde dit ook. De aankleding werd steeds belangrijker en</p>

	<p>er kwamen special effects en meervoudige decors. Duivels zwaaiden over het podium, maakten veel kabaal en slingerden vuur en rook over het podium, terwijl engelen sierlijk over het podium of door de lucht bewogen en prachtige muziek maakten. Er werd dus meer aandacht besteed aan kostuums, decors en spektakel op het plein.</p>
<p>DANS Invalshoek 2 Kunst en esthetica</p>	<p><u>Schoonheid als openbaring van het goddelijke in geometrische orde.</u> De dansmeesters aan het hof leerden de edelen geometrie in de dans bij, met als doel het verbeteren van de organisatie en de intelligentie. Vormen in dansen ordenen en onthouden.</p> <p><u>Rondedans</u> Rituele dans uit de middeleeuwen, voorstellend de dans der engelen in de hemel. Tijdens de dans werden hymnen en psalmen gezongen, men stampte op de grond en klapte daarbij in de handen. De cirkeldans werd gedanst als symbool van goddelijk mysterie en aardse mogelijkheid hieraan deel te nemen. Tijdens de cirkeldans stelde de danser engelen voor uit de hemel die rust en vrede brachten aan de mensen.</p> <p><u>Dodendans</u> De dodendans begon op het kerkhof, waar men een woeste roes reidansen op de graven uitvoerde. Daarna trokken de dansers de kerk binnen, waar ze tot rust kwamen. Volgens ooggetuigen maakte de dansers bewegingen die op stuiptrekkingen leken en hadden ze schuim op de mond. De dansers gedroegen zich uitdagend door obscene gebaren te maken en onbetamelijke liederen te zingen. De dans kon wel dagen duren. In de 11e eeuw dansten de mensen heel woest en op kerkhoven. In de 14e eeuw kwamen dansen op die gerelateerd waren aan de dodendans. Deze dansen hadden niks met kerkhoven te maken. De dans is nog steeds vrij woest maar gebeurt niet meer op kerkhoven. De visie op deze dans is dat de mensen vele angsten hadden en één hele grote angst was de dood. En niet alleen het volk was bang maar ook de adel. In de late Middeleeuwen werd deze dans verboden. Dit omdat veel danser onwel werden vanwege de intensiteit van de dans. Ook werd de dans verboden omdat het eigenlijk een dans was over de duivel.</p> <p><u>Dansmanie</u> Dansmanie was een soort groepshysterie, die vaak onder invloed van alcohol, nog enigszins terug te zien is in het hedendaagse Carnaval.</p> <p><u>Adel – specifieke dansen :</u></p> <p><u>Reidans</u> Tot de oudste vormen van volksdansen - zoals die in de middeleeuwen domineerden – behoren de reidansen; dit zijn ‘koorddansen’ voor een hele groep van dansers. Deze dans was een dans waarbij alle mensen als een groep hetzelfde dansten. Hierbij maakt men een onderscheid tussen kring- of rondedansen en kettingdansen.</p> <p><u>Basse danse</u></p>

	<p>Statige processiedans van de Adel met weinig of geen sprongen. Hij heet zo omdat men tijdens deze dans laag bij de grond blijft en men huppelt in plaats van dat men over de vloer vliegt.</p> <p><u>Carole</u> Danslied bij conventionele rondedans Carole (carol, carola of ronde, rondet, rondelet) best gedocumenteerde dans. Hofdans 12e en 13e eeuw</p> <p><u>Estampie</u> Een dans die voor het eerst een ruimtelijke oriëntatie kreeg Mogelijk 12e eeuw - muzikaal exemplaar van estampie. Estampie dans of instrumentale muziek? Sprongen Exacte wijze niet bekend, deels bestaande uit herhaling van bewegingen, passen</p>
<p>MUZIEK Invalshoek 3 Kunstenaar en opdrachtgever, Politieke en economische macht</p>	<p>De kerk was een van de grootste opdrachtgevers van architectuur en kerkelijke kunst van de 10e tot de 14e eeuw.</p> <p>In de middeleeuwen waren er kloosterscholen en kathedraalscholen. Op kloosterscholen leerde men vooral lezen, schrijven (latijn), Bijbelkennis en kerkelijk recht. Op de kathedraalscholen leerde men de vrije kunsten uitbreiden.</p>
<p>BEELDEND Invalshoek 3 Kunstenaar en opdrachtgever, Politieke en economische macht</p>	<p>De heropleving van West-Europa werd mogelijk door verschillende ontwikkelingen op verscheidene gebieden die werden gerealiseerd aan het einde van de 10^{de} en het begin van de 11^{de} eeuw.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sociaal: door de grote wil tot vredesonderhandelingen van de verschillende vorsten; de zogenaamde godsvrede (Trêves de Dieu), die door de Kerk als onderhandelingsmiddel werd geïntroduceerd. Uiteindelijke gevolg was het ontstaan van politieke stabiliteit, waardoor toename van bevolking plaats vond. - Economisch: langzame opkomst en groei van de handel. De handel, zoals bekend uit het oude Rome was vanaf de 6^{de} eeuw onder grote druk komen te staan. De traditionele steden als economische centra hadden sinds de val van het Romeinse Rijk hun betekenis verloren. Handel werd wel gedreven in de periferie van Zuid-Europa. Vooral de Arabische landen hebben de handel vanaf de 7^{de} eeuw leven ingeblazen. Hun invloed beperkte zich echter tot die grens. - Aanvang van ontginning van ruwe aarde in landbouw mogelijk door groeiende deelname van bevolking en verfijning van landbouwtechnieken, zowel wat de bewerking betreft als het gebruik van gereedschap. Deze zullen uiteindelijk leiden tot de vinding van de eg en de ploeg. De ploeg werd al gebruikt in de Oudheid. Deze was echter technisch moeilijk hanteerbaar; vanaf de 11^{de} eeuw worden in West- en Noord-Europa eenvoudige metalen ploegen aangewend. <p>Kloosters financierden kerken vaak met giften van pelgrims. Belangrijke heersers waren ook gevers van giften. Denk aan het klooster van Cluny wat door de wereldlijke macht van zijn abten veel giften kreeg van wereldleiders. De abten hadden daardoor de regie over waar het met de kerk naartoe gaat én ze konden de paus leveren.</p> <p>Feodaal systeem d.w.z.: tot het leenstelsel behorend. Hiermee wordt bedoeld dat een man van adel persoonlijk één of meer andere mensen in bezit heeft en ondergeschikt, `horig` maakt. In een feodaal stelsel leeft de adel van de opbrengst van het werk dat horigen moeten verrichten. Feodalisme wordt in de middeleeuwen vaak voorgesteld als een piramide waarbij de vorst, helemaal bovenaan, aan</p>

	<p>vertrouwelingen een bezit schenkt als leen. Dat maakt de vorst tot leenheer (soeverein) en de ontvanger tot leenman (fazal). (uit: de kathedraalbouwers).</p> <p>In de Middeleeuwen werd uitgegaan van een driestandenschema van de <u>geestelijkheid</u> als eerste stand, de <u>adel</u> als tweede stand en de <u>boeren</u> als derde stand, waar later ook wel de burgerij onder werd gerekend.</p> <p><u>Abt Suger</u> (ca 1080 - 1150) was verantwoordelijk voor de verbouwing van de Abdij van Saint-Denis, die wordt gezien als een beginpunt van de gotiek. Schittering en rijkdom vond hij belangrijk. Hij was van mening dat door middel van materiële schoonheid en stralend licht mensen ontvankelijker werden gemaakt voor de geestelijke glorie van het Goddelijke. De veranderingen aan de abdijkerk legde hij vast op papier; hij vertelde hoe het bouwwerk in zijn ogen verder moest worden gebouwd in de stijl die later gotiek is gaan heten. De handwerkslieden werkten voor het hoogste loon dat geboden werd en voor de edelste heren die van hun diensten gebruik wensten te maken. Er bestonden vaste maatstaven voor deskundigheid en vernuft en de opdrachtgevers werden dan ook niet door beunhazen opgelicht.</p>
<p>THEATER Invalshoek 3 Kunstenaar en opdrachtgever, Politieke en economische macht</p>	<p>500-1000 n. Chr.</p> <p>Er is een verbod op theater. de enige manier waarop theater nog voortleeft is door de rondreizende artiesten en de antieke teksten die worden voorgelezen bij het mimespel. Ook worden klassiek Romeinse toneelstukken als studie-object gebruikt op kloosterscholen om de Latijnse taal te leren. Theater was voor Christenen dus taboe. Later komen echter teksten, gezangen en dans bij het Lente feest, Zomerfeest en de Winterfeesten. Dit wordt het Heidens ritueel theater genoemd en wordt dus nog steeds niet goedgekeurd vanuit de kerk, maar het begin is gemaakt. Door Theodora I verandert de positie van het theater en worden in de 9e en 10e eeuw de stukken aangepast zodat religieuze stukken kunnen worden opgevoerd. ook de Kerkmis veranderd van zang naar gezongen toneelstukken. In de 11e eeuw werd toneel door de kerk geaccepteerd en zelf ook gebruikt om de Bijbelse verhalen begrijpelijk te maken voor het volk. Op dat moment is de kerk dan ook de opdrachtgever van het theater.</p> <p>Door de opkomst van het liturgisch drama en het omvangrijker worden van het liturgisch drama ontstaat bijvoorbeeld het groots passiespel. 13e eeuw verbiedt Paus Innocentius II toneelopvoeringen in de kerk.</p> <p>Vanuit het religieus toneel gaat het wereldlijke toneel zich ontwikkelen. Er kwamen grootsere opvoeringen op het plein, waar spektakel en special effects werden toegevoegd. De opdrachtgevers van dit wereldlijk toneel waren de gildes. Op dat moment vind dus een verschuiving plaats van de kerk als opdrachtgever, naar de gildes.</p> <p>Ook werden maskerades vaak als cadeau opgevoerd voor de adel. Hierbij worden acteurs dus ingehuurd en is de opdrachtgever particulier.</p>
<p>DANS Invalshoek 3 Kunstenaar en</p>	<p>Dans komt niet veel voor in de middeleeuwen. De kerk heeft de macht. Tot aan de zesde eeuw was religieuze dans heel gewoon. Later werd dans door de kerk verboden, omdat dans door de kerk te zinnelijk werd gevonden. Men mocht gebruik maken van processies. Dans werd wel toegestaan aan de hoven, tijdens bruiloften en feesten.</p>

<p>opdrachtgever, Politieke en economische macht</p>	<p><u>Dansen aan de hoven</u> Nadat de dansnotatie, de gechoreografeerde dans, is ontstaan gingen dansmeesters in dienst bij edelen. Dansmeesters gaven les in dans. Zo leerde men de etiquette aan. Daarnaast was de dansmeester een soort 'ceremoniemeester' van feesten die georganiseerd werden aan het hof. Aan het hof werden vaak grote dines gegeven die door intermezzi onderbroeken werden door muziek en dans. De dansmeesters beschrijven hun dansen in bundels m.b.v. het notatiesysteem dat gebaseerd is op een lettercode. (Afgeleid van de naam van een pas)</p> <p><u>Dansmeesters die notaties vastleggen:</u> - Michel de Toulouze, L'art de bien danser, 1498 - Domenico de Piacenza, De arte saltandi et choreas ducendi ('Over de kunst van dansen en leiden van koren'), 1416 Hij schrijft ook over de geschiedenis van de dans - Giovanni Ambrosio, De pratica seu arte tripudii (Over de kunst van het dansen), 1463. Hij schrijft over memoristie. - Thoinot Arbeau (Jehan Tabourot), Orchésographie Et traicte en forme de dialogve, par leqvel tovttes personnes pevvent facilement apprendre & practiquer l'honneste exercice des dances, 1589 – Hij geeft beeld van opkomende Renaissance dansen, Geschreven in dialoog tussen dansmeester en leerling . Het boek is vergezelt van illustraties.</p> <p>Dansmeesters waren vaak Joods omdat dansen in de Joodse cultuur anders werd opgevat.</p>
<p>MUZIEK Invalshoek 4 Kunst en vermaak</p>	<p>De kerk is van invloed op liedjes die buiten de kerk gezongen worden bv. Kerstliedjes, nu vaak wel met instrumenten. <u>Kruisvadersliederen</u> waarin gezongen werd over de kruistochten.</p> <p>Naast het middeleeuwse kunstlied kennen we ook nog de <u>volksliederen</u>. Tot de volksliederen behoren liefdesliederen, drinkliederen, verhalende liederen (ballades), werkliederen, liederen bij jaarfeesten (zoals Kerstmis, Sinterklaas, Pasen, Seizoenen), strijdliederen. De makers van middeleeuwse volksliederen zijn veelal anoniem en de liederen worden in principe mondeling overgeleverd. Pas tegen het einde van de middeleeuwen worden ook melodieën van volksliederen genoteerd.</p> <p>Kunstliederen en dansen voor de adel werden vastgelegd door specialisten.</p> <p>Het liturgisch drama is ontstaan vanuit het antifonaal en responsoriaal brengen van liedteksten.</p>
<p>BEELDEND Invalshoek 4 Kunst en vermaak</p>	<p>De kerk moest de plaats worden waarin duidelijk werd gemaakt hoe het mysterie van leven, dood en leven na de dood precies in elkaar stak. Het moest precies laten zien wat de plaats was van de mens, God, de edelen en de geestelijkheid. Dit werd duidelijk gemaakt aan de hand van beeldhouwwerk, schilderijen en raam-schilderingen. Op deze manier werd de mens als het ware via een soort stripverhaal (raamschilderingen) duidelijk gemaakt hoe alles in elkaar stak. Vooral Bijbelse verhalen werden veelvuldig uitgebeeld. De meeste mensen waren analfabeet, de kerk was de centrale plek in hun leven, de mis en de bijbehorende liederen waren in het Latijn, dus dit was naast het liturgisch drama een manier om (Bijbelse) verhalen te laten leven voor de middeleeuwse mens (uit:static.digischool.nl) Het kerkelijk jaar, opgebouwd rondom een serie gedenkdagen (feestdagen) www.digitale-kerk.com</p>

THEATER
Invalshoek 4
Kunst en vermaak

Theater werd tussen 500-1000 na Christus als amusement gebruikt waarbij de Tragedie en de Komedie centraal staan. (Dit is tijdens het verbod op theater vanuit de kerk)

Tragedie: De tragedie gaat over kritische zelfreflectie en het lot, dit gaat niet samen met het geloof.

Komedie: Seksueel getint, volks en onzedelijk. Puur als vermaak dus.

Na het verbod op theater door de kerk kwam het in de 9e/10e eeuw terug. Waarbij theater ter educatie en vermaak werd ingezet voor de opvoering van religieuze stukken.

Buiten de kerk ontwikkeld theater zich op het plein, waar grootse opvoeringen mogelijk zijn. Steeds meer willen mensen spektakel en worden special effects ingezet. Decors worden steeds grootser en theater wordt een onderdeel van het stads-onthaal. Er ontstaan ook nieuwe toneelvormen.

Wereldlijk toneel:

- Grootsere opvoeringen mogelijk op plein
- Realistisch spektakel met technisch verzorgde special effects
- Wereldse invloeden via gilden (ambacht gekoppeld aan Bijbelse scène)
- Wagenspel (rondreizende artiesten)(Gilden zijn opdrachtgevers)
- Meervoudige decors met praalwagens (gilde gekoppeld aan Bijbelse scène)
- Snelle opeenvolging van scènes en emoties
- Theater wordt onderdeel stads-onthaal / PR voor een stad
- Gewone mensen worden acteurs (regisseur)
- De komische figuur (de slechterik) leidt tot (her)intrede volkstaal en volksgebruiken (Duivels, Herodes, Pilatus)
- toneelvormen: meispel en maskerade & mime

De maskerade was vaak anoniem en werd als cadeau opgevoerd voor een feest van een vaak rijk persoon. Er wordt een act met kostuums opgevoerd en er werd niet gesproken zodat men elkaar niet kon herkennen.

(Praal)Wagens waar theater op wordt uitgevoerd die van stad naar stad gaan.

Meervoudige decors op verschillende wagens. Publiek staat op vaste plaats, wagens met verschillende scènes rijden rond.

Abele spelen (hoofse liefde staat centraal)

Abele spel: Lanseloet van Denemerken (ca. 1350)

De abele spelen zijn de oudst bekende Nederlandstalige toneelstukken van wereldlijke (niet-religieuze) aard. Ze dateren van omstreeks 1350 en behoren daarmee ook tot het oudst bekende West-Europese wereldlijke toneel.

	<p><u>Volks vermaak:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rondreizende artiesten voeren theater op bij rijke Adelen, tijdens banketten en feesten. (het was vaak seksueel getint, bijvoorbeeld bij aanbieden van een cadeau) • Antieke teksten voorgelezen (Latijn) met mimespel (voor analfabeten) <p><u>Mirakelspel</u> = Toneelstuk waarbij legendes en andere christelijke dingen centraal stonden, dus niet het Bijbelverhaal. Bijv: Mariken van Nieumeghen</p> <p><u>Wagenspel</u> = Toneelstuk op een kar buiten. Er kwam steeds meer humor in de stukken waardoor het verboden werd in de kerk en op straat gespeeld werd. Omdat het verboden was werd het nog leuker.</p> <p><u>Passiespel</u> = Toneelstuk over het lijden van Jezus.</p>
<p>DANS Invalshoek 4 Kunst en vermaak</p>	<p>In de middeleeuwen vonden volksfeesten plaats. Anders dan bij de kerkelijke dansen zaten er geen regels aan de volksdansen. Dansen die het volk graag dansten waren de rondedans, hofdans en natuurlijk de volksdansen.</p> <p>Mensen verkleedden zich als narren en gingen de straat op. Zij dansten op muziek die gespeeld werd door muzikanten op straat en op het ritme van hun eigen ketelmuziek. Het doel was om zoveel mogelijk herrie en lawaai te maken. Tijdens dit feest, dat plaatsvond aan het begin van de vastentijd, viel de standenmaatschappij even weg. Men kon drie dagen lang feest vieren. Het zorgde voor verbroedering tussen mensen. Dit feest werd toegestaan door de kerk. Men kon nu drie dagen lang los gaan.</p> <p>Een populaire vorm van volksdans waren de jongleurs of speelmannen. Dit waren rondtrekkende minstrelen. Zij goochelden, zongen, dansten, beoefende acrobatiek en speelden toneel. Zij wilden met deze soort voorloper van theaterdans indruk maken op de toeschouwers door kracht, soepelheid en behendigheid.</p> <p>In de middeleeuwen waren er drie klassen. De geestelijkheid, de adel en de boeren. De boeren dansten puur voor vermaak. Zij dansten de rondedans en dansten in rijen. Het waren vooral gezelschapsdansen. Het was informeel en men had geen speciale vaardigheden nodig om mee te kunnen dansen. Men dansten met korte broeken aan, zodat de knieën hoog in de lucht konden. Daarnaast werd er zoveel mogelijk geluid gemaakt door gebruik te maken van 'harde' instrumenten zoals percussie instrumenten, de tamboerijn en de doedelzak. Er zijn weinig bronnen bekend over de dansen van de boeren. Dit, doordat boeren vaak niet konden schrijven. Wij moeten onze kennis halen uit de iconografie van de boeren.</p> <p>De adel deed het zelfde als het volk alleen op een meer hoofse en verfijnde manier. Als de adel ging dansen, volgden de dansers allen dezelfde bewegingen en raakte men elkaar alleen met de vingertoppen aan. Echt wild tekeer gaan was er niet bij: dat kwam met name door de kleding.</p> <p>Je zag dans bij bepaalde feesten, zoals het dansen rond de meiboom op de eerste Mei of de fakkeldansen op St.Jansdag.</p>

	De kerk probeerde deze dansen te kerstenen, door ze in een meer ingetogen vorm wel toe te staan: bijvoorbeeld bij processies.
MUZIEK Invalshoek 5 Kunst, wetenschap, techniek	<p><u>Ontwikkeling van het notenschrift</u> De eerste notatievorm van zijn neumen. Dit zijn toonhoogteaanduidingen boven tekst. Later komt er één lijn met neumen om hoogteverschillen aan te geven. Later wordt dit uitgebreid tot vier lijnen met daarop vierkanten noten. Aan het begin van de notenbalk staat een soort sleutel. Er zijn nog geen maatstrepen. De toonduur wordt bepaald door tekst. Dit wordt aangegeven m.b.v. verschillende vormen van de noten. Dit is het gregoriaans. Later wordt dit uitgebreid tot 5 lijnen. De vierkanten noten veranderen naar ruitvormige noten en uiteindelijk naar ronde noten zoals wij het notenschrift nu kennen.</p> <p><u>Guido van Arezzo</u> (991 - 1033) wordt beschouwd als een van de belangrijkste grondleggers van de muzieknotatie. Hij onderkende de moeilijkheden die zangers hadden met het onthouden van toonhoogten in de Gregoriaanse gezangen en besloot er iets aan te doen. Hij ontwierp zijn eigen notenbalk (met 4 lijnen) die het mogelijk maakte Gregoriaanse gezangen veel sneller te leren.</p> <p>Door het ontstaan van notenschrift ontstaan er ook componisten.</p> <p>In zijn boeken over muziek bracht <u>Boethius</u> de Griekse muziektheorie over. Hij sprak over : - Musica mundana : de harmonie der sferen, geen muziek om naar te luisteren, maar het ritme in het heelal, de ordening van de natuur. - Musica humana : het evenwicht van geest en lichaam, dat de mens diende na te streven, vocale muziek kon hiertoe gerekend worden, - Musica instrumentalis : De derde was de werkelijk klinkende instrumentale muziek. Van deze muziek beschreef hij de belangrijkste regels: de getalsverhoudingen van de intervallen, ‘welluidende’ en ‘onwelluidende’ samenklanken (consonanten en dissonanten). Hij ging ervan uit, dat de wetenschappers de ware musici waren. Componisten waren de overleveraars, die vanuit een instinct de muziek maakten en de spelers waren slechts de dienaren.</p> <p><u>Meerstemmigheid</u> De ontwikkeling van de meerstemmigheid gaat als volgt: - Gregoriaanse gezang: eenstemmig - Parallel organum: een kwart onder de gregoriaanse melodie (vox principalis) zingt een tweede stem parallel mee (de vox organalis) - Melismatisch organum: de tweede stem verhuist naar boven en ontwikkeld zich melodisch en ritmisch vrijer t.o.v. de vox principalis. Deze gaat tenor heten en beweegt zich in lange tonen terwijl de bovenstem in een versierde stijl voortgaat. - Notre Dame organum: boven de lange tonen van de tenor wordt nieuwe melodieën gecomponeerd zonder tekst. Deze kregen een regelmatige ritmische voortgang. - Motet (Ars antiqua): de bovenstemmige van het organum worden van tekst voorzien. Stemmen zijn melodisch en ritmisch onafhankelijk van elkaar. Nadruk ligt op horizontaal melodieverloop, niet op de samenklank. - Motet (Ars nova): twee- en driedelige maatvoering. Compositie krijgt meer samenhang door uitwisseling van ritmische en melodische patronen door alle stemmen heen. Samenklanken als tert en sext komt veelvuldig voor. Het begin van het harmonisch gevoel ontwikkeld zich.</p>

	<p><u>Pythagoras</u> is van invloed op het verstandelijk beredeneren van muziek. (De stemming van Pythagoras is een muzikale stemming waarin zo veel mogelijk reine kwarten en kwinten aanwezig zijn. Pythagoras heeft zich verdiept in de indeling van de toonladder. We horen een toon als we een snaar in trilling brengen. Hoe sneller deze snaar trilt hoe hoger de toon die we horen. Als een snaar 440 keer in een seconde trilt, dan spreken we over een frequentie van 440 Herz (Hz). De hoogte van de toon en dus de frequentie van de trilling is afhankelijk van de dikte en de lengte van de snaar.</p> <p>Pythagoras had een monochord, een klankkast met daarop één gespannen snaar. Hij kon daaronder een kam verschuiven en daarmee de lengte van de trillende snaar veranderen. Omdat hij de hele wereld als getallen zag en alles in harmonie met elkaar was, moesten de verhoudingen van de trillende snaren ook mooi als breuk te schrijven zijn.</p> <p>Zo ontdekte hij, dat als je in plaats van de hele, de halve snaar laat trillen je een toon krijgt die exact één octaaf hoger ligt. Pythagoras werkte met verschillende verhoudingen en vond de basistonen van de toonladder.</p> <p>Muziek was een wetenschap die al in de 13^{de} eeuw aan de universiteit werd onderwezen. Via een panfluit naar een klein (tafel) orgeltje ontstaat het grote kerkorgel.</p> <p><u>Hildegard von Bingen</u> Zij was Uomo Universalis die onder meer actief was op het gebied van religie, kosmologie, wetenschappen, filosofie, compositie en muziek- beoefening, poëzie, plantkunde, linguïstiek. Zij was de eerste componiste uit de geschiedenis van de klassieke muziek die bij naam bekend is. Ongeveer 80 van haar composities zijn aan ons overgeleverd, een repertoire dat tot de uitgebreidste onder de middeleeuwse componisten behoort. Behalve haar muziekwerken schreef Hildegard ook medische, plantkundige en geologische verhandelingen. Ze vond ook een eigen, alternatief alfabet uit.</p>
<p>BEELDEND Invalshoek 5 Kunst, wetenschap, techniek</p>	<p><u>Aristoteles.</u> Zijn werk <i>Logica</i> omstreeks 500 door Boëthius vertaald in het Latijn. Al zijn andere geschriften werden pas zo'n 800 jaar later verplichte leerstof in de westerse academische wereld en kenden vanzelfsprekend pas vanaf de uitvinding van de boekdrukkunst een grotere verspreiding. Na de Gouden Eeuw in Nederland raakte zijn gedachtegoed uit de gratie, maar vanaf ca. 1800 leefde Aristoteles' populariteit weer op.</p> <p>Met <u>scholastiek</u> wordt in het algemeen de middeleeuwse filosofie bedoeld die zich in hoge mate baseerde op de filosofie van Aristoteles en specifiek de onderwijsmethode die in de elfde eeuw tot ontwikkeling kwam in de stedelijke scholen en verder uitgebouwd werd in de twaalfde en dertiende eeuw aan de universiteit. Aan de middeleeuwse kloosterscholen wilde men via de scholastiek God vinden door middel van de wetenschap.</p> <p>Het scholastieke systeem wordt in de Middeleeuwen gebruikt voor de studie van de zeven vrije kunsten of <u>artes liberales</u> en de overige wetenschappen. De Artes Liberales bestonden uit het Trivium (taalvakken) en Quadrivium (rekenvakken). Het Trivium vormde de basis van de universitaire studie; daarna kwam het Quadrivium.</p> <p>Het <u>Trivium</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Grammatica (literatuur en <u>tekstanalyse</u>) 2. Retorica (argumenteren)

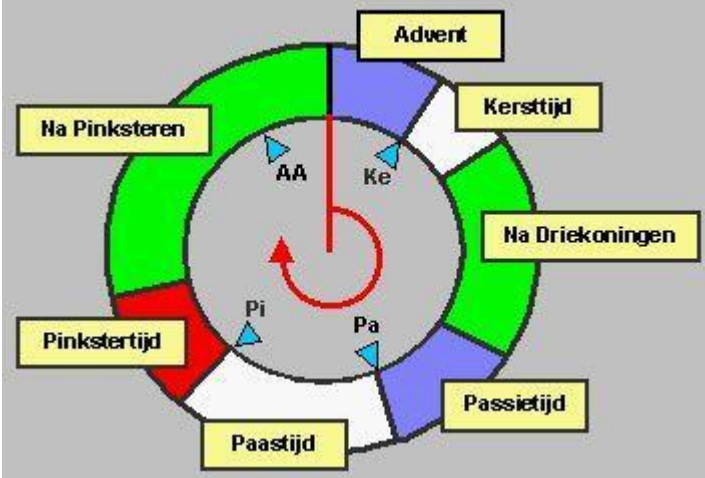
	<p>3. Dialectica (logica) Het <u>Quadrivium</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aritmetica (rekenkunde) 2. Astronomie (sterrenkunde) 3. Muziek (harmonieleer) 4. Geometrie (meetkunde) <p>Ptolemaeus en Aristotels hebben als eerste kaarten gemaakt die klopten bij de denkbeelden die de mensen in de middeleeuwen hadden.</p> <p>Een <u>O-T-kaart</u> is een schematische kaartsoort uit de middeleeuwen voor een wereld-kaart. Een T-O-kaart bestaat uit een cirkel (een O), die de oceaan rondom de aarde voorstelt. De T staat in de O en deelt de O in drieën. De T stelt het water voor, en deelt de toen bekende aarde in drie delen, nl. Europa, Azië en Afrika.</p> <p>OT-kaarten hadden hun oorsprong binnen de kerk en hadden religieuze doeleinden. De kaarten toonden dan ook vaak de locatie van de Hof van Eden. De wereld, zoals die werd weergegeven, had meestal geen bruikbare relatie met de echte wereld en de kaarten waren daarom ook niet bedoeld om reizen mee te ondernemen.</p> <p>Deze kaarten beantwoordden aan het wereldbeeld in de middeleeuwen met Jerusalem als middelpunt. Een "religieuze werkelijkheid" waarbij er geen grens tussen fixie en werkelijkheid te zien was. Aan de rand van de kaarten vind je vreemde dieren en volkeren, <u>antipagode</u> (iemand die precies aan de andere kant van de aarde woont) genaamd.</p> <p>OT- kaarten stammen uit de klassieke oudheid.</p> <p>Een <u>bestiarium</u> is een middeleeuws, vaak verlucht handschrift, waarin allerlei fabeldieren, echte dieren, planten, stenen en fabelachtige mensenrassen worden besproken - gepresenteerd als echt bestaand. Het gaat vaak om een mengelmoes van overgeleverde ooggetuigenverslagen en (christelijke) metaforen.</p> <p>Skeletbouw: De geestdrift waarmee werd gebouwd was geweldig. Er werd gestreefd naar het scheppen van een groot, ruim kerkgebouw, licht en sterk, beter verlicht en beter overwelfd dan tot nu toe. Men ging uit van nieuw systeem, de spitsboog. De sterk sprekende horizontale verdeling van de voorgevel in 4 verdiepingen is een kenmerk van de begintijd. In de latere gotiek spreekt de verticale lijn sterker.</p>
<p>THEATER Invalshoek 5 Kunst, wetenschap, techniek</p>	<p>Zoals al eerder genoemd werd het spektakel steeds groter. Er kwamen special effects en meervoudige decors met praalwagens.</p> <p>http://www.pinterest.com/pin/38984352997913922/ Dit is een filmpje over theater in de middeleeuwen.</p> <p>Opvallend is het simultane decor. Wanneer er van scene gewisseld werd, schoof het publiek met de acteurs op naar het volgende decorstuk. Alle decorstukken stonden van meet af aan op het toneel. Dit had gevolgen voor de lengte van het podium. Zestig meter was geen uitzondering.</p> <p>Er waren al toneelmachines in gebruik. Zo werd soms de zondvloed nagebootst door uit een constructie van wijnvaten boven het toneel een enorme waterpartij naar beneden te laten kletteren.</p> <p>De vorm van taal werd bestudeerd. Hieruit ontstaan de Abele spelen.</p>

	<p>Het theater bestaat uit een “Dramatische structuur”. Het theater was verhalend, het begin en het einde was al bekend omdat er bekende Bijbelse verhalen of volksmythen werden gebruikt als onderwerp. Het bestond uit episoden: de verhaallijn werd onderbroken, vertraagd of de hoofdhandeling werd uitgesteld om het publiek in twijfel te brengen over het verloop van het verhaal.</p> <p>De middeleeuwse personages”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eenvoudige figuren - Dubbele “ik” - Gewoon en goddelijk - verwerpelijk en mystiek - Realistisch in klucht - symbolisch in allegorie.
<p>DANS Invalshoek 5 Kunst, wetenschap, techniek</p>	<p><u>Dansnotatie: gechoreografeerde dans.</u></p> <p>Aan het begin van de middeleeuwen was er weinig bekend over dans. Dit, doordat de kennis van dans fragmentarisch, incompleet en vertekend was.</p> <p>Later kwamen er steeds meer bronnen over dans, zowel in tekst als illustratie. Dit werd vooral gedaan door de adel. Bij de adel ontstond er een belangrijke ontwikkeling wat leidden tot de gechoreografeerde dans. Hiervoor was notatie, kennis en kunde nodig. Dans werd opgeschreven. Dit is een belangrijke ontwikkeling geweest, omdat iedere dans nu specifiek en uniek werd. Er ontstaan dansstijlen. De volgorde en bewegingen werden vastgelegd. Men wilde de danspassen leren. Edelen namen dansmeesters in dienst om les in dans te krijgen.</p>
<p>MUZIEK Invalshoek 6 Kunst intercultureel</p>	<p>Verloren gegane muziek uit de Griekse en Arabische cultuur zijn in de middeleeuwen teruggevonden.</p> <p>Alfonso el Sabio (Alfons de Wijze) (1221-1284) liet zich omringen door geleerden en kunstenaars van alle in Spanje vertegenwoordigde culturen. Hij werd wel de “Koning van de drie Religies” genoemd, omdat aan zijn hof zowel de Christelijke, Joodse als Arabische cultuur bloeide. Aan zijn hof werden talrijke wetenschappelijke werken, oorspronkelijk in het Arabisch of Hebreeuws geschreven, in het Latijn of in het Spaans vertaald. Op die manier diende Castilië als schakel tussen de oosterse wetenschap en de Europese cultuur.</p> <p>Ook werden er nieuwe juridische en historische werken geschreven, en werd de astronomie gestimuleerd. Alfonso was tevens dichter. Hij verzamelde en schreef in totaal 420 “Cantigas de Santa Maria”: liederen voor zang en instrumentale begeleiding waarin Maria vereerd wordt.</p> <p>De Kruistochten waren gewapende tochten of operaties die door christelijk Europa in de middeleeuwen werden gehouden om het Heilige Land, Palestina, en in het bijzonder Jeruzalem, te "bevrijden" van de moslims die daar al bijna 400 jaar de baas waren. Er zijn in totaal 9 kruistochten geweest. Tijdens de kruistochten werden er kruisvaardsliederen gezongen.</p>

	De Spaanse christenen onder Moorse overheersing, ook wel Mozaraben genoemd, ontwikkelden in de 9e tot de 12e eeuw een eigen kunststijl zowel in de architectuur als de beeldhouwkunst, de ivoorsnijkunst en de handschriftversieringen. Deze kunststijl noemt men Mozarabisch. Op muzikaal gebied beïnvloedden de Arabieren m.b.v. mozarabisch gezang.
BEELDEND Invalshoek 6 Kunst intercultureel	<p><u>Willem van Rubroek</u> (1210 tot 1270) was franciscaan en ontdekkingsreiziger. Zijn reisverslag is van onschatbare waarde. Het verhaalt over het Aziatische binnenland en de Mongoolse samenleving in de 13de eeuw. Vooral de accurate geografische beschrijvingen en de taalkundige gegevens wijzen op een enorme zin voor detail. De informatie over zowel de Mongolen als de overige volkeren die in Centraal-Azië leefden zijn belangrijk voor de historische etnografie. Willem van Rubroek beschrijft hun levenswijze, hun mentaliteit en materiële cultuur, op een ogenblik dat de Mongoolse maatschappij nog niet zo sterk beïnvloed was door de Chinese cultuur.</p> <p>Er zijn veel reisverslagen over pelgrimsroutes bekend. Bekend boek is: Een verhaal van Pelgrims.</p> <p>Uitwisselingen van kennis en ideeën en versterking van de contacten tussen oost en west als gevolg van pelgrimsreizen en kruistochten</p> <p><u>Cisterciënzers</u> hadden vestigingen in heel Europa en zorgden voor uitwisseling van kennis en vakmanschap. Bovendien zorgden zij voor 'scholing' van leken in de kunstambachten.</p> <p>Grote bedevaartsoorden: Jeruzalem, Santiago, Rome. Later uitgebreid met kleinere oorden (Lourdes, Kevelaer). De gids maakte indertijd niemand wijs dat een reis naar Compostella een uitje zou zijn of een pleziertochtje door een ongewoon en aantrekkelijk gebied. De reis was zo lang en gevaarlijk dat enige bereidheid het lichaam voor geestelijke zegeningen te kastijden wel aanwezig moest zijn. Van de inspanningen van de pelgrims zijn echter alleen de monumentale gebouwen overgebleven, die gedeeltelijk op hun kosten langs de route werden neergezet.</p>
THEATER Invalshoek 6 Kunst intercultureel	
DANS Invalshoek 6 Kunst intercultureel	<p><u>Labyrintdans:</u> Op de vloer van de kerk bracht men een doolhofachtig patroon aan. Zij maakte op deze manier een denkbeeldige bedevaart naar Jeruzalem.</p> <p>Typisch karakter van de Westerse dans : voortdurende vernieuwing en opnemen nieuwe elementen. Altijd geïnspireerd door andere dansen, daardoor verandert het steeds, de grens tussen verschillende disciplines (theater, beeldende kunst) vaak onduidelijk.</p>
kerkmuziek: ontwikkeling in relatie tot het Gregoriaans; meerstemmige mis,	<p>Het liedrepertoire voor de liturgie was het Gregoriaans. Het Gregoriaans kun je definiëren als de eenstemmige, recitatieve Latijnse zang in de christelijke kerk.</p> <p>Gregoriaans: eenstemmige louter vocale muziek, zonder begeleiding; Gregoriaans werd al vanaf het begin zowel door mannen- (monniken) als vrouwenkoren (nonnen) gezongen.</p>

<p>motet;</p>	<p>De muziek volgt de tekst. De bloeiperiode van het Gregoriaans loopt ten einde met de invoering van de eerste meerstemmigheid in de 13e eeuw.</p> <p>Een <u>motet</u> is een benaming die in de westerse muziek wordt gebruikt voor bepaalde composities die in het algemeen door zangers worden uitgevoerd. Het motet in de middeleeuwen was een polyfone muzikale vorm. Het middeleeuwse motet bestond uit een clausula met een tekst, die het memoriseren van de melodie zou hebben vereenvoudigd. De verstaanbaarheid van de tekst(en) werd namelijk als niet werkelijk van belang zijnde beschouwd.</p> <p><u>Muzikale kenmerken van het motet</u> De tenor melodie is meestal ontleend aan het Gregoriaans (aan het einde van de 13 eeuw ook ontleend aan andere bronnen), voorzien van herhaalde ritmische patronen.</p> <p><u>Antifonaal</u> =2 groepen die tegenover elkaar zingen</p> <p>De benaming Ars nova wijst op een aantal vernieuwingen die in de eerste plaats betrekking hadden op de techniek (ars) van de muziek. De voornaamste wijzigingen t.o.v. de Ars antiqua zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Er kwam een maat-systeem in gebruik, dat de mogelijkheden t.o.v. vroeger sterk uitbreidde. De 2-delige maatindeling werd naast de 3-delige gebruikt. 2. De modale ritmiek heeft zijn langste tijd gehad. 3. De duur van de noten kunnen steeds duidelijker worden vastgelegd, ook kleinere notenwaarden zijn als zelfstandige waarden aanvaard. De componisten krijgen hierdoor steeds meer gereedschap om hun muziek exacter te noteren. Het notenschrift gaat steeds meer op het huidige lijken. <p>Een organum is een middeleeuwse vorm van meerstemmige zang van de negende tot de dertiende eeuw.</p> <p>De manieren van zingen die werden toegepast, konden zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • neumatisch (groepjes noten per lettergreep) • syllabisch (één noot per lettergreep) • melismatisch (veel noten per lettergreep). <p>Het gregoriaans repertoire omvat verschillende manieren van uitvoering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antifonaal: Gezangen worden beurtelings gezongen door twee helften van een koor van geestelijken (deelgroepen). • Responsoriaal: Afwisselend gezongen door een solist (V) en door allen (*).
----------------------	---

	<p>Vanaf de 9e eeuw ontwikkelde de meerstemmigheid.</p> <p>Het ontstaan van de meerstemmigheid groeide vanuit het samenzingen, eerst jongens en mannen (octaaf verschil): Men ging ook parallel zingen in kwarten en kwinten (afstand van resp. 4 en 5 tonen, vervolgens in tegenbeweging, daarna werd de ene stem uitgerekt en de andere er als versiering bij gemaakt. Dit wordt organum genoemd: organisatie.</p> <p>Al snel kwam er een combinatie van verschillende vormen: parallel, tegenbeweging en versierde melodieën.</p> <p>De volgende belangrijke ontwikkeling in meerstemmigheid was het motet, een wereldlijk of geestelijk lied, waarin elke stem niet alleen een eigen melodie heeft, maar ook een eigen tekst, gedeeltelijk in het Latijn, vooral de tenor, meestal een oorspronkelijk kerklied.</p> <p>De tenor laat de oorspronkelijke melodie horen, vaak in langgerekte noten, en kunnen in het Frans gezongen zijn.</p>
<p>kerken met bijbehorende beeldende kunstproducten</p>	<p>006-1019: Bouw van de kerk Saint-Philibert te Tournus. De kerk geldt als een symbool van het ontwaken van West-Europa, nadat het gedurende eeuwen verlamd was geraakt door de wanorde van de eerste feodale periode (premier âge féodal). Aan de invallen van de barbaren was rond 1000 eindelijk een einde gemaakt.</p> <p><u>Kloosterkerk van Cluny</u></p> <p>910: Stichting van benedictijner abdij van Cluny gevolgd door Cluny II (981) en Cluny III (1088). Cluny heeft een belangrijke politieke, religieuze en artistieke rol gespeeld. Kenmerkend zijn weelde en rijkdom.</p> <p>Dankzij de toenemende welvaart van de abdij konden het klooster en de kloosterkerk steeds weer worden verfraaid en vergroot. Dit heeft er toe geleid dat in Cluny achtereenvolgens drie kerken hebben gestaan die steeds moesten wijken voor hun opvolger. De laatste kerk was een zeer grootse kerk, een van de mooiste bouwwerken uit die tijd. De romaanse kerk van de abdij (1088–1131) was, vóór de bouw van de St.-Pieter te Rome, de grootste kerk van de christenheid. De hele kerk was rijkelijk versierd. In de 13de eeuw raakte Cluny in verval en de organisatie viel uiteen.</p> <p>Abdij van Saint Denis</p> <p>Suger van Saint-Denis (1080 – 1151) was de abt van de abdij van Saint-Denis.</p> <p>In Saint-Denis gaat men zich richten op het aantrekken van pelgrims. Deze moeten de grootsheid van het geloof ervaren, soberheid is hier niet aan de orde. Men beschouwt Saint-Denis als het eerste voorbeeld van gotiek,</p> <p>De veranderingen aan de abdijkerk legde Suger vast op papier; hij vertelde hoe het bouwwerk in zijn ogen verder moest worden gebouwd in de stijl die later gotiek is gaan heten.</p> <p>Abdij van Fontenay</p> <p>Dankzij Bernardus van Clairvaux (1090-1153) groeide de cisterciënzerorde uit tot een niet meer weg te denken beweging. In heel Europa werden kloosters gesticht en de meest onherbergzame gebieden werden door de cisterciënzers ontgonnen. De romaanse bouwstijl nam door de ascetische esthetiek van de cisterciënzerkloosters een nieuwe wending. Het beroemdste voorbeeld daarvan in de abdij van Fontenay, die in 1118 door Bernardus werd gesticht. Hij verlangde terug naar de armoede en de eenvoud van het begin van het kloosterleven. Veel benedictijner kloosters waren in de loop der tijden uitgegroeid tot kapitaalkrachtige grootgrondbezitters; daarmee was de eenvoud en de kloosterlijke geest in zijn ogen verloren gegaan. 'Zijn' nieuwe klooster- en kerkgebouwen ademen een rustige sfeer van soberheid; alle weelde en overdaad aan binnen- en buitenkant werden geweerd. Clairvaux vond dat er geen figurale schilderijen of beeldhouwwerken mochten zijn, behalve houten kruizen.</p>

verzamelingen: kerkschatten	Reliekhouders Aanvankelijk werden bestaande kistjes, drinkhoorns of beurzen gebruikt om relieken in te bewaren, later ging men deze speciaal voor dit doel vervaardigen, vaak versierd met schilderingen, reliëfs of borduurwerk met voorstellingen uit het leven van de heilige. In veel gevallen was het oorspronkelijke voorwerp van verering niet meer te zien en nam de reliekhouder de plaats ervan in. Soms werd een kijkglas in de houder geplaatst, waardoor men een blik op de relikwie kon werpen. In de late middeleeuwen nam de verering van relikwieën een hoge vlucht. Gelovigen konden met het aanbidden van relieken aflaten verdienen en daarbij ging de meeste aandacht niet alleen uit naar de meest betekenisvolle relieken (bijvoorbeeld van Jezus of Maria, of van populaire heiligen die hulp boden bij ziekte of tegenslag), maar ook naar de kostbaarste reliekhouders en schrijnen. Kerken en kloosters die populaire relieken of indrukwekkende reliekhouders bezaten, trokken veel bedevaartgangers en waren om die reden van groot belang voor de lokale economie
houding van de kerk ten opzichte van dans;	De rooms-katholieke kerk had een sterke afwijzende houding ten opzichte van de dans. Een reden hiervoor was waarschijnlijk het extatische karakter van de dansbeleving. De dans werd gezien als lichamelijk, niet rationeel dus corrupt (zeven hoofdzonden) In de Vroegchristelijke kerk werd er nog gedanst tijdens de kerkdiensten dit gebeurde tot de zesde eeuw. Als er al gedanst werd in de kerk, dan waren dat stijlvolle en rustige bewegingen, ondergeschikt aan het gebed, waarbij het vooral ging om genezing en zuivering van de geest. Een voorbeeld hiervan was de <u>circeldans</u> . Nadat dansen verboden werd, ging men voortaan ingetogen dansen een voorbeeld is de processie en de labyrinthdans.
religieus drama in en buiten de kerk	Het gespeelde Bijbelverhaal is het begin van het middeleeuws theater.
liturgie	

	<p>Het kerkelijk jaar is in 3 periodes verdeeld: (1) de kerstkring; (2)de paaskring en (3) de zondagen na Pinksteren tot aan de Advent. . Liederen refereren aan deze periodes, zo ook de gedragen kazuifels</p> <p>Paus Gregorius I de Grote voerde voor de rooms-katholieke liturgie een hervorming door en legde de richtlijnen vast.</p> <p>Liturgie is een verzameling (Latijnse) teksten en rituelen die de structuur van kerkelijke erediensten vormen. De inhoud ervan verschilt door het jaar heen en is afhankelijk van de indeling van het zogenaamde kerkelijk jaar. De belangrijkste indeling is het Proprium de Tempore, het eigene van de tijd, met de drie kringen rond de hoogfeesten van Kerstmis, Pasen en de tijd na Pinksteren. Een tweede indeling, het Proprium de Sanctis of het eigene der heiligen, loopt daar doorheen en viert de feesten van de heiligen. Kerkelijke taal was het Latijn.</p> <p>De mis heeft een vast deel: het ordinarium, en een per dag wisselend deel, afhankelijk van de tijd in het kerkelijk jaar, het proprium.</p> <p><u>Enscenering en uitvoering</u> De eredienst bevatte al veel spelachtige elementen, waardoor de overgang naar het liturgisch drama eigenlijk niet zo verwonderlijk was. De voltrekkers van de eredienst droegen liturgische gewaden zoals een kazuifel (mouwloos opperkleed), dalmatiek (priesteroverkleed) of koorkap (wijd gewaad). Er werd gebruik gemaakt van wierookvaten, e.d. Ook gebaren zoals kniebuigingen, het heffen van de handen, zwaaien met wierookvaten en het presenteren van liturgische attributen werden veelvuldig gebruikt. Al deze dingen werden in het drama overgenomen. De vertolkers van het drama verplaatsten zich van de ene locatie naar de anderen. Ze schreden bijvoorbeeld naar het altaar toe of er vandaan, keerden zich naar het kruisbeeld (op het altaar) of tot de leider van de eredienst, bisschop of abt. Alle gebaren hadden een symbolische betekenis. Een houding van aanbidding, of een uitbeelding van de heilswerkzaamheid van God. Dit worden ook wel sacramenten genoemd. (Denk aan de Doop, de viering van het Heilig Avondmaal of het Huwelijk. Ook dit zijn verbeeldingen van de manier waarop God genade geeft aan de mensen.)</p>
Bronnen	Bron: http://www.historischtheater.be/NL/RO/staging.history.shtml (03-04-2013) Bron: http://www.kunstcontext.com/ckv/sd1read.htm (03-04-2013) Bron: http://www.digitalekerk.com Bron: Static.digischool.nl Bron: noemewv.nl/kunstgesch.mid.eeuwen/beeld 1999/2000 © door M.T. van de Kamp en Th. Vossen van www.kunstcontext.com 18 Bronnen, o.a.: van hofballet tot postmoderne dans – Luuk Utrecht

Groepsleden	Liz Silverenberg / studentennummer 2153026 Silke Jansen / studentennummer 2171995 Petra Banning / studentennummer 960121152 Liesbeth Godrie/ studentennummer 2372762
Taakverdeling	Allen hebben gewerkt aan alle 4 de disciplines.
Links naar voorbeelden uit de kunst	OT-kaart uit 1225, psalterboek met detailopnamen. Magisch wereldbeeld van middeleeuwse mens. Invalshoek 5 Beeldend. Laatste oordeel, Westtimpaan Sainte Foy, Conques Frankrijk 1120/1130. Invalshoek 2 Beeldend. L'Art et 'Instruction de bien dancier de Michel Toulouse, 1498. Invalshoek 3 Dans (dansnotaties). Les Basses Danses de Marquerite d'Autriche, laat 15 ^e eeuws dansboekje Bourgondië. Invalshoek 3 Dans. Carole, hofdans geregiseerd en geregistreerd, 12 ^{de} /13 ^{de} eeuw. Invalshoek 2 Dans.